

Законодавча основа створення технопарків в Україні

У статті зазначено особливості інноваційної діяльності, описано процес створення технопарків в Україні, розглянуто законодавчу основу створення технопарків в Україні.

In the article the features of innovative activity are marked, the process of creation of techno parks is described in Ukraine, the legislative basis of creation of techno parks is considered in Ukraine.

Ключові слова: *технопарк, інновації, інфраструктура, інноваційна структура.*

Вступ. Реалізація власних конкурентних переваг будь-якої країни та її регіонів неможлива без впровадження інновацій як однієї з найважливіших стратегічних складових державної політики соціально-економічного розвитку країни та основ забезпечення її національної безпеки. А це безпосередньо пов'язане зі створенням та всебічною підтримкою розвитку ефективної інноваційної інфраструктури, яка спроможна виконувати наукові дослідження у пріоритетних технологічних сферах та доводити їх до комерційного використання і впровадження в реальну економіку. Особливістю інноваційної діяльності є великий рівень витрат при розробці інновацій, а також значні витрати і високий рівень ризику при виході інноваційної продукції на ринок. Тому у всіх без винятку країнах держава забезпечує комплекс заходів щодо підтримки інноваційної діяльності.

Постановка завдання. В Україні реальні дії органів влади часто прямо протилежні загально визнаній у світі політиці з підтримки інноваційного розвитку. В Україні така підтримка надається державою одноразово, а обсяги державної підтримки наукової та науково-технічної діяльності дедалі зменшуються. Як результат, на сьогодні Україна займає у Всесвітньому рейтингу інновацій 52-е місце, а у рейтингу конкурентоспроможності – 72-е місце, що зовсім не відповідає її реальному науковому потенціалу.

За останні роки найбільш ефективною організаційно-економічною

Матюшенко І. Ю., канд. техн. наук, професор заступник начальника Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків і європейської інтеграції Харківської облдержадміністрації
Череднік В.І., директор ВАТ "Електротяжмаш"

формою інтеграції науки і виробництва в усьому світі стали територіально-виробничі та наукові комплекси – технопарки. В Україні процес створення і розвитку технопарків почався з 2000 року, але після ряду необґрунтованих рішень уряду практично зупинився на кінець 2009 року. Як наслідок, вкрай актуальною стає *проблема* аналізу причин такого неконструктивного становища, що склалося, та пошуку шляхів вирішення існуючих проблем у розвитку технопарків в Україні.

Вказану проблему розглядали на протязі останніх 8 - 9 років багато українських вчених, зокрема В.П.Семіноженко, Б.В.Гриньов, О.А.Мазур, В.П.Соловйов, А.М.Гуржій, М.Ф.Гончаренко, В.О.Гусев, І.Б.Гагауз, Д.В.Табачник, В.Г.Кремень тощо.

Результати. Як засвідчує досвід промислово розвинених країн, форми інноваційних інфраструктур у різних країнах достатньо різноманітні. Сьогодні у світі функціонують більш 400 наукових і технологічних парків. Найбільші з них з'явилися в США на початку 50 -х років, широке ж поширення вони одержали тут у 80-ті роки. Ідея організації науково - технічних парків, що виникла в США, пізніше одержала розвиток у Франції, Бельгії, Англії, Німеччині, Японії, Фінляндії, Австралії, Китаї [1]. Сьогодні можна визначити різні моделі технопарків (Європейську, Американську та ін.), як відрізняються особливостями створення та функціонування.

В загальному розумінні технологічний парк – це науково-виробничий (як правило, територіальний) комплекс, що включає дослідницький центр (університет) і компактно прилеглу до нього виробничу зону, де на орендних або інших умовах розміщені малі наукоємні фірми.

Перші технопарки з'явилися в Україні у 90-х роках минулого століття.

Реальні умови української економіки на момент створення технопарків (та і зараз) виключали можливість використання державою методів прямої фінансової підтримки, тому було прийнято рішення використовувати непрямі методи, тобто різні форми податкових та митних пільг і преференцій. При відсутності таких пільг неможливо залучити інвестиції в проекти і розробки, що дадуть економічний ефект, наприклад, через десять років. Тобто реалізація «важких» наукоємних проектів без пільг просто неможлива.

В Україні першим офіційним документом, що регулював створення технопарків, стало *розпорядження Президента України від 23.01.96р. №17/96-рп “Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів”*,

в якому Кабміну доручалося затвердити положення про порядок створення і функціонування технопарків, хоча й не пояснювалось, що це, власно кажучи, таке.

На виконання цього розпорядження *постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.96 р. №471* було створено Міжвідомчу раду з координації діяльності щодо організації та функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів, а *постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.96р. №549* було затверджено Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів. В ньому поняття «технопарк» також не розшифровувалося, зате було надане визначення «інноваційної структури – це юридична особа (вид А) або група юридичних осіб, яка діє на підставі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів її учасників (вид Б), головною метою яких є діяльність щодо виконання інвестиційних та інноваційних проектів, виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та конкурентоспроможної на світових ринках продукції» [2, С. 20]. Це визначення, по суті, відповідає поняттю «технопарк». Але куди цікавіше припис, що з'явився в Положенні: *“Свідоцтво про реєстрацію інноваційної структури (що видається після включення до Державного реєстру інноваційних структур) надає право на одержання податкових, валютно-фінансових та інших пільг і переваг, встановлених законом”* [3, С. 34 - 39].

Після цього тільки у жовтні 1998 р. був виданий наказ Міністерства України у справах науки і технологій № 281 від 30.10.98 «Щодо затвердження Порядку ведення Державного реєстру технопарків та інноваційних структур інших типів».

З метою стимулювання інновацій і впровадження наукових результатів у виробництво, апробації механізмів підтримки реалізації результатів досліджень 1997 року було ухвалено *Закон України “Про спеціальну економічну зону “Яворів” і створено технологічний парк “Яворів”*. У 1999 році було ухвалено *Закон України “Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу “Курортполіс “Трускавець”* і створено перший і поки що єдиний в Україні технополіс [4, С.2].

Практика показала нежиттєздатність технопарків виду А, тому всі сьогодні діючі українські технопарки представляють собою технопарки виду Б.

Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної

діяльності технологічних парків» від 17.07.99 р. №991-XIV, що вступив у дію з 01.01.2000 р., затвердив модель технопарку, яка забезпечувала економічну зацікавленість підприємств та організацій в результатах інноваційної діяльності і яка була розроблена за ініціативою трьох інститутів Національної академії наук України (ІЕЗ ім.Є.О.Патона, Інститут монокристалів, Інститут фізики напівпровідників). Головою ідею цього закону було те, що технопарки звільнялися від сплати ПДВ і податку на прибуток. Умовою одержання пільг було спрямування «зеконмлених» на податках коштів на наукову та (або) науково-технічну діяльність.

Постановою Кабміну від 17.12.1999 р. № 2311 «Про нормативно-правові акти щодо реалізації забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» було затверджено: положення про порядок розгляду та затвердження пріоритетних напрямів діяльності технологічного парку; порядок розгляду, експертизи та державної реєстрації проектів технологічних парків; положення про порядок здійснення контролю за цільовим використанням сировини, матеріалів, устаткування, обладнання, комплектуючих та інших товарів, що ввозяться в Україну для виконання інвестиційних та інноваційних проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічного парку. Крім того, *Постановою Кабміну від 09.08.2001 р. № 961* було створено Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів та ліквідовано Міжвідомчу раду з координації діяльності щодо організації та функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів.

Порівняльний аналіз особливостей запровадженої моделі технологічного парку (згідно з Законом від 17.07.99 року) в Україні та поширеної за світовою практикою узагальненої моделі технопарку наведено в табл. 1 [5, С. 116 - 118].

Незважаючи на усі недоліки системи технопарків, що створювалась, початкове рішення українського уряду організувати їх на базі різних науково-дослідних інститутів Національної Академії наук було, у принципі, правильним: подібним чином створювались аналогічні структури і в європейських країнах. Та все ж національний менталітет узяв своє. Важко сказати, яку мету з початку ставили перед собою ідеологи, але:

- надання стопроцентних пільг по ПДВ і податку на прибуток не тільки технопаркам, але й їхнім дочірнім підприємствам, створеним разом з ними

спільним підприємствам, а також просто “стороннім” учасникам реалізації проектів говорить само за себе;

- ці пільги розповсюджувалися на будь-який затверджений проект і діяли на протязі п’яти років;

- нараховані таким підприємствам суми ПДВ і податку на прибуток не перераховувалися в бюджет, а йшли на їхні спецрахунки, і потім повинні були витратитися на науково-технічні потреби проекту.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз особливостей моделей технологічного парку в світі та в Україні

№ пп	Характеристик и, властивості	Узагальнена модель технопарку (за світовою практикою)	Модель технологічного парку (згідно законодавству України)
1.	Правова основа для утворення технопарку	Статутні документи технопарку	Законодавчий акт і статутні документи
2.	Визначення моделі технопарку та цілей його утворення	Технопарк – організація з правами юридичної особи, яка має тісні функціональні зв’язки з одним і (або) декількома дослідницькими центрами та інститутами, університетами (вузами), промисловими підприємствами, місцевими органами влади, а також яка здійснює в регіоні (галузі) своєї діяльності формування інноваційного середовища з метою розвитку наукоємного підприємництва шляхом створення матеріально-технічної, фінансової, інформаційної та соціально-культурної бази для встановлення, розвитку, підтримки та підготовки до самостійної діяльності малих та середніх інноваційних підприємств, прискореного виробничого освоєння наукових знань та трансферу наукоємних технологій, прискорення випуску інноваційної продукції на ринок	Технологічний парк – група юридичних осіб (далі – учасники технологічного парку), які уклали договір про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об’єднання вкладів учасників технологічного парку з метою створення організаційних засад щодо забезпечення діяльності учасників технологічного парку у виконанні інвестиційних та інноваційних проектів з виробничого впровадження наукомістких розробок, високих технологій та забезпечення про-мислового випуску конкуренто-спроможної на світовому ринку продукції
3.	Організаційно-правова форма	Переважно корпоративна організаційно-правова форма господарського товариства з правами юридичної особи	На підставі договору про спільну діяльність, що згідно до Цивільного кодексу України не передбачає утворення юридичної особи
4.	Склад засновників	Стратегічний засновник або базова організація, якими виступають: вуз, наукова організація, широко відомі своїми науково-технічними здобутками; серед інших засновників можуть бути фінансово - кредитні установи, органи місцевої влади, агент-ство регіонального розвитку	Базова організація (стратегічний засновник), якою виступає наукова організація, ВУЗ, науково-виробнича організація, широко відомі своїми науково-технічними здобутками; серед інших засновників – науково-виробничі та високотехнологічні підприємства, можливо декілька стратегічних засновників

Продовження табл. 1

5.	Учасники технопарку	Переважно науково-виробничі підприємства малого та середнього бізнесу	Підприємства-виконавці інноваційно-інвестиційних проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічного парку, включаючи підприємства малого та середнього бізнесу, але без надання останнім якихось переваг
6.	Партнери парку	Сектор банківських та небанківських фінансово-кредитних установ, промислові корпорації, консалтингові та інжинірингові фірми	Зв'язок технологічних парків з сектором фінансово-кредитних установ залишається невідпрацьованим
7.	Визначальні характеристики	Територіальний характер технопарку зумовлює локалізацію його учасників на площах (орендованих) у стратегічного засновника або на найближчій відстані від нього; наявність інноваційного бізнес-інкубатору як базового елементу технопарку	Функціональний характер діяльності технологічного парку, не потребує визначеної його території та локалізації розміщення його учасників саме на цій території
8.	Керівні органи	Адміністративний структурний підрозділ (центр) технопарку, колегіальні органи як рада технопарку, правління технопарку тощо	Спеціально утворений адміністративний центр як юридична особа у формі господарського товариства, колегіальні органи технологічного парку як науково-технічна рада тощо
9.	Державна підтримка	Звільнення учасників технопарку від певних місцевих податків, залучення учасників технопарку до виконання державних цільових програм, розміщення державного замовлення на продукцію технопарку	Запровадження спеціального пільгового режиму оподаткування, митного та валютного регулювання для виконавців проектів, зареєстрованих у технологічному парку
10	Державне управління (адміністрування)	Виявляється посередньо через контроль реалізації державної підтримки технопарку, участь представників органів місцевої влади в колегіальних дорадчих та спостережних органах технопарку	Безпосереднє державне регулювання інноваційними процесами в технологічному парку шляхом: - визначення пріоритетних напрямів діяльності технологічного парку; - прийняття рішень уповноваженими органами державного управління щодо запровадження спеціального правового режиму технологічного парку для виконання проектів, відібраних за результатами проведених експертиз

Такі привілеї обіцяли величезну економічну вигоду учасникам технопарків, оскільки *фактично дозволяли їм не сплачувати податки*. І це не враховуючи звільнення від ПДВ і ввізного мита на деякі товари, що імпортувались. Закон про *спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків*:

- не мав визначення критеріїв інноваційності продукції;

- реальний контроль за реалізацією проектів в технопарках і санкції за їх нереалізацію встановлено не було.

Від технопарків вимагався лише формальний щоквартальний звіт до Міносвіти. Безперечно, все це дискредитувало благу ідею. “Технопаркізація” все більше нагадувала чергову форму ухилення від сплати податків, яка опинилась під контролем авторитетних людей з наукових і навколо наукових кіл [3, С.34 - 39].

У подальшому Закон України “Про інноваційну діяльність” від 01.07.2002 р. № 40-IV, надав визначення *інноваційного продукту*. В той же час, під це визначення *при бажанні можна було підвести практично будь-який товар*.

У прийнятому в січні 2003 р. Законі України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” уряд А.Кінаха включив у *перелік інноваційних пріоритетів майже усі види господарської діяльності: від розвитку лазерних і нанотехнологій до виробництва добрив, побутової техніки, електровозів і реконструкції портів*.

Треба відмітити, що в законі 1999 року мова йшла не про «парки взагалі», а про конкретні суб’єкти господарської діяльності. Спочатку їх було чотири. Потім, після внесення в 2001 та 2002 рр. поправок в закон, кількість технопарків зросло до восьми, а з 1 січня 2005 року до них додалось ще 7 парків. Досвід роботи технологічних парків показав, що вони - чи не єдиний механізм інноваційної діяльності, що ефективно діє, в Україні.

На сьогодні в Законі "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків" нараховується 16 технопарків, із яких дійсно працюють 8, а ще 4 технопарки проходять процедуру реєстрації.

На початку 2006 року Президент затвердив нову редакцію Закону України від 12.01.2006 № 3333 “Про внесення змін до Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” та інших законів України”, в якому було частково відновлено податкові та митні пільги для виконавців їх проектів, проте із значно урізаними заходами державної підтримки. На теперішній час в Україні формально діють наступні пільги для технопарків [6, С.20]:

- пріоритетне кредитування Українською державною інноваційною компанією;

- повна або часткова компенсація процентів за кредитами комерційних банків при реалізації проектів;
- звільнення від ввізного мита та ПДВ об'єктів інтелектуальної власності, нового обладнання, комплектуючих і матеріалів, що не виробляються в Україні;
- видача податкового векселю на суму ПДВ при імпорті нового обладнання і комплектуючих з терміном погашення 720 днів, при імпорті матеріалів – з терміном погашення 180 днів;
- на протязі п'яти років суми ПДВ і податку на прибуток зараховуються на спеціальні рахунки і використовуються для розвитку технопарку. Зокрема, 80% від суми податку на прибуток іде на науково-дослідницьку діяльність, 20% - на сплату процентів за кредитами;
- звільнення від земельного податку;
- можливі державні цільові субсидії.

В рамках дії спеціального режиму інноваційної діяльності державою повинні надаватись *цільові субсидії* у вигляді [7]:

- звільнення від ввізного мита при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні. *Норма закону виконується;*
- у вигляді суми податку на прибуток, одержаного при реалізації проектів технологічних парків, нарахованого в порядку, встановленому Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств". Прибутки підприємств у 2008 році через фінансову кризу виявились досить незначними, тому сума коштів зарахована на спеціальні рахунки теж мізерна;
- податкового векселя на суми податкового зобов'язання, що нараховуються згідно із Законом України "Про податок на додану вартість" при імпорті нових устаткування, обладнання та комплектуючих, зі строком погашення на 720 календарний день, а при імпорті матеріалів, які не виробляються в Україні, зі строком погашення на 180 календарний день з дня надання векселя органу митного контролю. *Ці положення не діють.*

Зазначені суми податків технологічні парки, їх учасники та спільні підприємства не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств, звідки в подальшому ці кошти мають йти на розвиток самих же технопарків (патентування розробок, придбання прав на об'єкти права інтелектуальної

власності, придбання обладнання, устаткування та інших засобів виробництва, пов'язаних з впровадженням інновацій і т.д.

Підкреслимо, що обсяг отриманих цільових субсидій технологічними парками та виконавцями проектів у 2008 році скоротився до 3 млн. грн. та може навіть не досягнути 1 млн. грн. у 2009 році. Ці обставини є однією з причин гальмування розвитку діяльності технопарків на сьогодні. Адже, така ситуація негативно впливає на відношення і технопарків і виконавців проектів технопарків на прийняття ними рішень щодо започаткування нових інноваційних проектів.

Висновки. Підсумовуючи проведений аналіз, можна відзначити, що існуюче в країні законодавство щодо діяльності технопарків доказало свою недосконалість та протиречивість. А враховуючи ще й неефективну політику їх підтримки з боку держави, можна говорити про погіршення умов діяльності технопарків, результатом чого є втрата довіри зарубіжних і вітчизняних інвесторів до стабільності нормативно-правової бази інноваційної діяльності в Україні і згорання їхньої участі у фінансуванні ризикових інноваційних проектів, що призводить до зменшення інноваційної діяльності в цілому.

Література

1. Организация и развитие научно-технологических парков в системе высшей школы. Заруб. опыт. Вып.4: Сер. Науч.- технолог. парки и инновац. бизнес – центры / В.Е. Шукшунов (отв. ред) и др. Тверь: Изд-во Твер. ун-та, 1993. - 108с.
2. Технологічні парки: світовий та український досвід. Видання 2-е, виправлене та доповнене / Під редакцією Д.В.Табачника. – Київ: ТП ІЕЗ, 2004. – 48 с.
3. Иванов А., Саливон С., Каменев Р., Беленюк Л. Технопрожиратели / Бизнес, № 8, 20.02.06.
4. Технологічні парки України: стан та проблеми / Інтернет-ресурс: <http://www.tp.paton.kiev.ua/about/publis/tpukrword.doc>
5. Створення та функціонування технопарків / Український фонд підтримки підприємництва. – К.: УФПП.
6. Благонравин М. Вместо АЗС / Эксперт, № 28, 20.07.09. – С. 18 – 21
7. www.mon.gov.ua/science/innovation/analiz2008_2009.doc